

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Walcherse ketens : de trans-Atlantische slavenhandel en de economie van Walcheren, 1755-1780

Kok, G.J. de

Citation

Kok, G. J. de. (2019, June 5). *Walcherse ketens : de trans-Atlantische slavenhandel en de economie van Walcheren, 1755-1780*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/73831>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/73831>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/73831> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Kok, G.J. de

Title: Walcherse ketens : de trans-Atlantische slavenhandel en de economie van Walcheren, 1755-1780

Issue Date: 2019-06-05

Walcherse Ketens

ISBN: 978-94-92679-93-2

Printed by: Print Service Ede

Afbeeldingen omslag: NL-MdbZA, Zelandia Illustrata (Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen), deel II, 784, 'Gezigt van de Zaagmolens, aan de Kom te zien', tekening door Jan Arends, 1778; ibid, MCC 1636, scheepsboek *Nieuwe Hoop* (scan 60).

Walcherse Ketens

De trans-Atlantische slavenhandel en de
economie van Walcheren, 1755-1780

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van de graad van Doctor
aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. C.J.J.M. Stolker,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op woensdag 5 juni 2019
klokke 13.45 uur

door
Gerrit Jan de Kok
geboren te Hendrik-Ido-Ambacht
in 1983

Promotor: Prof. dr. H.J. den Heijer

Promotiecommissie: Prof. dr. G.J. Oostindie
Prof. dr. C.A.P. Antunes
Prof. dr. D. A. Pargas
Prof. dr. C.A. Davids, Vrije Universiteit Amsterdam
Prof. dr. U. Bosma, Vrije Universiteit Amsterdam

Woord vooraf

“The past is a foreign country,” zo luidt een bekende openingszin van de Engelse schrijver L.P. Hartley. Een onderzoek naar het verleden voelt soms als een expeditie naar een vreemd land. Bij zo’n expeditie zijn goede gidsen onontbeerlijk. Tijdens het schrijven van dit proefschrift heb ik het geluk gehad begeleid te worden door uitstekende historische gidsen. Volgens Leidse traditie is het niet gebruikelijk de belangrijkste begeleider van het promotietraject uitgebreid te bedanken, hoewel ik hem dit verkapte woord van dank niet wil onthouden. Er zijn echter meer mensen aan wie ik dank verschuldigd ben.

Mijn onderzoeksproject was ingebed in een breder onderzoek naar de economische effecten van de Nederlandse deelname aan het vroegmoderne slavernijsysteem. Ik wil mijn mede-onderzoekers Tamira Combrink, Pepijn Brandon en Karin Lurvink bedanken voor hun nuttige commentaar op mijn werk en voor de goede gesprekken die we in de loop van het onderzoeksproject met elkaar hadden. Het is onmogelijk om alle mensen te noemen die mijn onderzoek vooruit hebben geholpen, maar een bijzonder woord van dank voor diegenen die tijdens diverse bijeenkomsten van met name het N.W. Posthumus Instituut en de Universiteit Leiden mijn werk hebben becommentarieerd: Christiaan van Bochove, Peer Vries, Paul Brusse, Ans Vervaeke, Miet Adriaens, Julie Svastalog, Karwan Fatah-Black en Angus Dalrymple-Smith.

Voor dit onderzoeksproject was ik vaak op het mooie Walcheren te vinden. Hartelijk dank aan alle medewerkers van het Zeeuws Archief – die voor mijn onderzoek soms met zware grootboeken moesten sjouwen. Dank ook aan Ad Tramper van het Gemeentearchief Vlissingen. Ik denk verder met plezier terug aan de nuttige en aangename gesprekken die ik op Walcheren had met Ruud Paesie.

Van mijn collega’s aan de Universiteit Leiden bedank ik in het bijzonder Frank, Johan, Jonathan, Jerem, Jaap, Marlisa en Wouter voor de vele gezellige koffiemomenten. Leonor: bedankt voor je vriendschap tijdens de hoogte- en dieptepunten van mijn PhD-onderzoek.

Tot slot een woord van dank aan mijn ouders. Dankzij jullie ben ik ooit gaan studeren. Eenmaal begonnen ben ik daar eigenlijk nooit meer mee opgehouden. Bedankt dat jullie me daarin altijd hebben ondersteund!

Inhoudsopgave

Woord vooraf	i
Lijst van tabellen en figuren	vii
INLEIDING	1
De trans-Atlantische slavenhandel en de lokale economie	3
Methodologie, bronnen en opzet	9
Verantwoording	12
1. DE WALCHERSE SLAVENHANDEL	15
1.1 Walcheren en de Nederlandse slavenhandel	16
De opkomst van de Nederlandse slavenhandel	16
Europese marktleiders	19
Slavenhandel van de tweede WIC	20
De eerste fase van de vrijhandelsperiode	22
Walcherse slavenhandel na 1755	26
1.2 Regionale concentratie	29
Een specialistische handelstak	31
Zeeland en het Amsterdamse overwicht	33
Walcherse wortels op de Wilde Kust	35
Cluster van risicovolle scheepvaart	37
1.3 Conclusie	39
2. ORGANISATIE EN FINANCIERING	41
2.1 Organisatievormen en slavenhandelaren	42
De MCC	43
Partenrederijen in de slavenhandel	45
Slavenhandel en gerelateerde activiteiten	46
Maatschappelijke en economische positie van slavenhandelaren	50
2.2 Investeerders	53
Investeerders in de MCC	54
Investeerders in partenrederijen	57
Motieven om te investeren	59

2.3 Kapitaalbehoefte	61
Investerings in MCC-uitredingen	62
Slavenhandel ten opzichte van andere handelstakken	66
Investerings in partenrederijen ten slavenhandel	67
Kapitaalbehoefte van de Walcherse slavenhandel	70
2.4 Conclusie	71
 3. WINST EN WANBETALING	 73
3.1 Markstructuur van de Walcherse slavenhandel	74
Markstructuur en winstgevendheid	75
Lokale concurrentie in de Walcherse slavenhandel	76
Gemak van toetreding	79
3.2 Winstgevendheid van de MCC-slavenhandel	80
Rendement van slavenreizen	80
Volatiliteit van de resultaten	84
Slavenhandel en de geconsolideerde winst van de MCC	86
MCC-winstgevendheid en investeerders	88
3.3 Winsten, kasstromen en krediet	91
Kredietverlening door Walcherse slavenhandelaren	92
Waardeoverdracht vanuit de koloniën	95
Tekortkomingen in het financiële stelsel	97
Achterblijvende financiële innovatie	99
Wanbetaling en liquiditeitsproblemen	100
3.4 Conclusie	103
 4. HET MARITIEME BEDRIJF	 105
4.1 Slavenhandel en scheepsbouw	106
Bouw van slavenschepen op Walcheren	106
De MCC-werf	108
Toeleveranciers van scheepswerven	112
Bouwtechnische aspecten van slavenschepen	115
5.2 Scheepsbenodigdheden en victualie	117
Benodigdheden voor een slavenschip	117
Victualie voor de bemanning	120
Victualie voor de slaven	123
4.3 Financiële dienstverlening aan slavenschepen	126
Wisselbank van Middelburg	126
Slavenhandel en Walcherse zeeverzekeringen	128
Premies voor zeeverzekeringen	130
Cargazoeverzekeringen: voorwaarden en ontwikkelingen	133
Averij grosse	135

4.4 Slavenschepen en de markt voor zeevarend personeel	137
Hogere officieren	137
Lagere officieren en scheepsvolk	139
Verdiensten	143
4.5 Conclusie	146
5. HET HANDELSBEDRIJF	147
5.1 West-Afrikaanse markten en Walcherse cargazoenen	148
Informatievoorziening en regionale verschillen	148
De impact van de handelssystematiek op Walcheren	152
Stijgende slavenprijzen	157
5.2 Poetry of color: textiel, de slavenhandel en Walcheren	161
Aziatisch textiel en de VOC	161
Groothandelaren in textiel	164
West-Europese textielproductie voor de slavenhandel	166
5.3 Buskruit: een Walcherse specialiteit	169
Walchers buskruit en de slavenhandel	169
Slavenhandelaren en andere afnemers	172
5.4 Europese distributieketens	174
Geweren	175
Metalen	178
Alcoholische dranken	179
Rijnhandelaren en de slavenhandel	180
5.5 Conclusie	182
6. DE WALCHERSE HOOFDNEGOTIE	184
6.1 Het belang van de slavenhandel volgens de slavenhandelaren	185
Politiek beleid en de Zeeuwse zeehandel	185
“Seer avantageus voor dese stadt en provincie”	187
De redding van de MCC	191
6.2 Het belang van de slavenhandel voor de Walcherse scheepvaart	193
Slavenschepen en de Walcherse koopvaardijvloot	193
Walcherse scheepsbewegingen	195
Belang van de Europese vaart	198
Buiten-Europese vaart en slavenhandel	199
6.3 Het belang van de slavenhandel voor de Middelburgse en Vlissingse economie	201
Grootte van de stedelijke economie	201
Grootte van de slavenhandelssector: omzet per verkochte slaaf	204
Aandeel van de slavenhandel in de stedelijke economie, 1755-1780	207
Alternatieve aanwendbaarheid van productiefactoren	210

6.4 Conclusie	211
7. SLAVENHANDEL EN HET ‘ATLANTISCHE SYSTEEM’	213
7.1 De invoer van Atlantische producten op Walcheren	214
De groeiende Atlantische handel	214
West-Afrikaanse producten en de slavenhandel	215
West-Indische producten en de slavenhandel	217
Suiker, koffie en de lokale economie	219
7.2 Macro-economie en slavenhandel	222
Slavenhandel en economische moderniteit	223
Het Atlantische systeem	225
De Nederlandse casus	228
De economische impact van de Nederlandse slavenhandel	231
7.3 Conclusie	234
CONCLUSIE	235
BIBLIOGRAFIE	240
BIJLAGE A: AANDEELHOUDERS MCC ULTIMO 1760, 1770 EN 1780	258
BIJLAGE B: BOEKHOUDING VAN DE MCC	277
BIJLAGE C: DIVERSE TABELLEN	291
SUMMARY IN ENGLISH	293
CURRICULUM VITAE	297

Lijst van tabellen en figuren

TABELLEN

1-1: West-Indische bestemmingen van Walcherse slavenschepen	27
1-2: Regionale concentratie in de Noordwest-Europese slavenhandel	30
2-1: Belangrijkste kantoren in de Walcherse slavenhandel, 1730-1802	42
2-2: Gemiddelde investering per MCC-uitreiding ten slavenhandel	65
2-3: Gemiddelde investering per MCC-uitreiding op Spaans West-Indië en West-Afrika	67
2-4: Totale investeringen in 22 Walcherse partenrederijen in de slavenhandel	69
3-1: Walcherse slavenhandelsuitredingen tussen 1760 en 1779	77
3-2: <i>Return on Investment</i> van MCC-slavenreizen, 1755-1794	82
3-3: Vijfjaarlijkse geconsolideerde resultaten van de MCC	87
3-4: Wisselprotesten bij de MCC, 1761-1778	98
3-5: Wisselprotesten bij de MCC naar kolonie van herkomst, 1770-1778	99
4-1: Bouwoverzicht MCC-schepen, 1750-1787	109
4-2: Onderhoudskosten <i>Haast U Langzaam</i> , 1764-1781	110
4-3: Cumulatief aantal arbeidsdagen voor bouw diverse MCC-schepen	111
4-4: Gemiddelde premiepercentages verzekeringen slavenschepen	131
5-1: Waarde van cargazoenen op diverse MCC-uitredingen ten slavenhandel	150
5-2: Belangrijkste textielsoorten op acht MCC-slavenschepen, 1755-1793	151
5-3: Een slavenhandelstransactie bij Kaap Lahoe, 3 maart 1775	155
5-4: Een slavenhandelstransactie bij Malembo, 25 februari 1765	156
5-5: Gemiddelde slavenprijzen in Loango-Angola en Guinea	158
5-6: Gemiddelde waarde van MCC-cargazoenen	160
5-7: Gemiddelde hoeveelheid buskruit op MCC-slavenschepen	171
5-8: Gemiddelde prijs voor 100 pond nieuwgemalen buskruit	172
5-9: MCC-bestellingen voor slavenhandel en totale productie <i>De Eendracht</i>	173
6-1: Uit Walcheren vertrokken zeeschepen, 1760-1780	197
6-2: Geschatte jaarlijkste bestedingen voor slavenhandel in lokale economie, 1755-1780	208
6-3: Geschat aandeel slavenhandel in lokale economie, 1755-1780	209

In Bijlage C

C-1: Gemiddelde verkoopprijs van slaven op MCC-reizen	291
C-2: Brutomarges per verkochte slaaf op slavenreizen naar Loango-Angola en Guinea	291
C-3: Bestemmingen Walcherse slavenreizen per kantoor, 1760-1779	292

FIGUREN

1-1: Aantal uitredingen van Walcherse slavenschepen in de vrijhandelsperiode	26
1-2: Aantallen vervoerde slaven op Nederlandse slavenschepen, 1650-1799	27
1-3: Uitredingen van Nederlandse slavenschepen, 1626-1800	30
2-1: Boekhoudkundige verwerking (slaven)uitreiding bij de MCC	63
3-1: Leningen à deposito van de MCC, 1761-1795	102
4-1: Prijzen van paardenbonen in Middelburg en Amsterdam	125
4-2: Prijzen van gerst in Middelburg en Amsterdam	126
6-1: Verdeling gemiddelde omzet per door de MCC verkochte slaaf (<i>f</i> 357), 1755-1780	205

7-1: Opbrengsten veilingen Afrikaanse producten van MCC-slavenschepen	216
7-2: Export van suiker uit Suriname en Essequibo/Demerara naar Zeeland	218
7-3: Export van koffie uit Suriname en Essequibo/Demerara naar Zeeland	219
7-4: Ontvangsten in <i>f</i> uit recognitie en lastgeld WIC Kamer Zeeland	220